

1 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ ЭВМК. ТЭКСТЫ ЛЕКЦЫЙ ПА МЕТОДЫЦЫ ВЫКЛАДАННЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1.1 Сучасная беларуская лірыка: стан, тэндэнцыі развіцця, перспектывы

- 1 Лірыка як адзін з асноўных родаў літаратуры.
- 2 Іерархія пакаленняў у сучаснай паэзіі.
- 3 Спецыфічныя рысы і стылістычныя тэндэнцыі сучаснай беларускай лірыкі.

1 Лірыка як адзін з асноўных родаў літаратуры

Лірыка (ад грэч. *lyra* – муз. інструмент або *lyricos* – той, хто спявае) – род мастацкай літаратуры, у якім рэчаіснасць адлюстроўваецца праз суб’ектыўнае выяўленне пачуццяў чалавека. Прадметам увагі ў лірыцы выступае **ўнутраны свет асобы**, яе духоўнае жыццё, думкі і ідэі, выкліканыя рознымі падзеямі. Пры гэтым перажыванне ў мастацкім творы не мае статычнага характару, яно выяўляецца працэсуальна. Іншымі словамі, калі ў эпасе галоўнае – сюжэтнасць, развіццё падзей, то ў лірыцы акцэнт робіцца на дынаміцы пачуцця.

Нярэдка знешнія з’явы, што выступаюць штуршком да напісання лірычнага твора, нязначныя, але яны, выклікаючы мноства асацыяцый, становяцца прадметам паэтычнай рэфлексіі. У гэтым сэнсе для спецыяліста-літаратара важным момантам даследавання лірычнага верша выступае вывучэнне гісторыі яго стварэння.

Пачуцці, заключаныя ў лірычным творы (замілаванасць пейзажам, гонар за радзіму, каханне і інш.), датычацца не толькі аднаго паэта, але і характэрныя, тыповыя для шырокага кола асоб. Адсюль вынікае, што побач з суб’ектыўным пачаткам лірыка нясе ў сабе аб’ектыўныя ўяўленні аб свеце.

Слова “лірыка” часам ужываецца як сінонім тэрміна “паэзія”. Сапраўды, часцей за ўсё лірычнае перажыванне перадаецца ў вершаванай форме, аднак можа быць адлюстравана і ў прозе (жанры лірычнага эсэ, імпрэсіі, абразка і інш.). Як бачым, лірычныя вершы з’яўляюцца сферай перасячэння згаданых паняццяў.

Важная прыкмета лірыкі – *экспрэсіўнасць*. Мова лірычнага твора вызначаецца павышанай эмацыянальнасцю, набліжаецца да жывой, усхваляванай мовы чалавека. Пры гэтым лірычны верш адрозніваецца ўнутраным адзінствам. Перабой розных псіхалагічных станаў у ім недапушчальны. Патрабаванне адной танальнасці, аднаго настрою вымагае **лаканізму формы**. Як правіла, вялікіх па памеры лірычных твораў не бывае, хаця ў практыцы сусветнага вершапісання сустракаецца жанр лірычнай паэмы: напрыклад, паэма “Яна і я” Я. Купалы, “Патрыятычная песня” П. Панчанкі, “Паэма без героя” Г. Ахматавай і інш.

Лірычная экспрэсія ўплывае і на падбор слоў, і на сінтаксічныя канструкцыі, і на фанетыка-рытмічную пабудову тэксту. Вялікую ролю адыгрывае ў лірычнай паэзіі рытм. Ён надае твору музычнасць і з'яўляецца сам па сабе змястоўным. Найбольшае эмацыянальнае ўздзеянне на чытача аказваюць лірычныя творы, дзе асноўнай ідэі, псіхалагічнаму стану, заключанаму ў вершы, падпарадкоўваецца яго рытмічная арганізацыя. Скажам, элегічны, сумны настрой выразней перадаюць радкі, напісаныя трохскладовым метрам (дактылем, амфібрахіем, анапестам), хуткасць, дынамізм – двухскладовым (харэем, ямба) у спалучэнні з невялікай колькасцю стоп. Парушэнне гэтага прынцыпу часта адмоўна адбіваецца на адпаведнасці, правільнасці ўспрымання чытачом зместу твора. Да прыкладу, верш Л. Дранько-Майсюка “Жыццё Сцяпана Гаўрусёва...” прысвечаны трагічнай тэматыцы, памяці пісьменніка, але напісаны бойкім чатырохтопным ямба.

Жыццё Сцяпана Гаўрусёва
Вадой Дняпра і родным словам
Было прасвечана да дна.

Часта лагічная ўпарадкаванасць выказванняў адыходзіць на перыферыю, саступае алагічным, хаатычным фразам. У большай ступені такая адметнасць уласціва паэзіі 20 ст., а падмурак падобнага спосабу выражэння лірычнай думкі быў закладзены сімвалістамі. У беларускай практыцы вершапісання падобныя прыёмы пачалі культывавацца адносна нядаўна і дагэтуль спарадычна, таму яны трывала звязваюцца з авангардным накірункам. У другой палове мінулага стагоддзя М. Танк, арыентуючыся на набыткі заходнееўрапейскага мастацтва слова, пачаў выкарыстоўваць элементы мадэрнісцкага стылю ў сваіх верлібрах.

Аднак форма лірычнага твора не мае самадастатковага значэння. Сіла эмацыянальнага ўздзеяння верша вызначаецца перш за ўсё яго зместам. Менавіта ў ім спрэсаваны чалавечыя думкі і пачуцці.

Эспрэсіўнасць спрыяе і другой неад'емнай адметнасці лірыкі – *сугестыўнасці*, пад чым разумеецца максімальная ўнушальнасць, заражальная сіла твора. У эпасе і драме можна прымаць або не прымаць героя і яго погляды, іранізаваць ці спачуваць яму, г.зн. успрыняць твора адбываецца з пэўнай дыстанцыі. Цалкам жа ўспрыняць лірычны твор – гэта адчуць настрой паэта, пранікнуцца думкамі аўтара, перажыць яго пачуцці як асабістыя. У гэтым і ёсць абаяльнасць лірыкі і адначасова складанасць яе разумення.

Наяўнасць *лірычнага героя* – адна з адметных рыс лірыкі. Тэрмін гэты ўведзены Ю. Тыняным у артыкуле “Блок” (1921) і ўжываецца ў сучасным літаратуразнаўстве побач з сінанімічнымі найменнямі “лірычнае “я”, “лірычны суб’ект” і “лірычны персанаж”. Лірычны герой – гэта носьбіт перажывання. Часцей за ўсё яго вобраз вымалёўваецца паступова, раскрываючы асобныя рысы, не з аднаго, а з шэрагу (цыкла) вершаў або нават творчасці ў цэлым. Лірычны герой цесна звязаны са светаадчуваннем, рэфлексіяй паэта над уласным духоўна-біяграфічным вопытам. Даволі часта

яго немагчыма адрозніць ад асобы эмпірычнага аўтара. Лірыка, дзе лірычны суб'ект максімальна набліжаны да асобы творцы, атрымала назву *аўтапсіхалагічная*. Скажам, вершы М. Багдановіча “Я бальны, бескрылаты паэт...”, “Цёмнавокая пані, канец!..” відавочна адлюстроўваюць біяграфічныя рэаліі і перажыванні самога пісьменніка. Першы выяўляе смутак паэта, звязаны з прадчуваннем блізкай смерці, другі, прысвечаны Г. Какуевай, напісаны з нагоды яе замужжа. Аднак лірычнае перажыванне не тое, пачуццям паэта як біяграфічнай асобы. Аўтар можа адлюстроўваць сітуацыі, якія ў рэальным жыцці не перажываў, г. зн. звяртацца да творчай фантазіі, дапускаць мастацкі вымысел. У некаторых выпадках, асабліва ў грамадзянскай або любоўнай лірыцы, пісьменнік, свядома надзяляючы лірычнага героя тымі ці іншымі якасцямі, уплывае на ўспрыняцце ўласнага вобраза, стварае сабе жаданы імідж, бо большасць філалагічна непадрыхтаваных чытачоў схільна праецыраваць думкі і ўчынкі героя на асобу паэта. Таму нельга прасталінейна атаясамліваць эмпірычнага аўтара са створаным ім вобразам. Лірычны герой – гэта вобраз, што, як і ўсе літаратурныя вобразы, з'яўляецца абагульненым, тыпізаваным.

Існуе некалькі класіфікацый лірычных тэкстаў.

1) Паводле суадносін аўтара і лірычнага суб'екта.

Лірычныя перажыванні могуць належаць асобам, не падобным да аўтара (гэта і адмоўныя героі, персанажы іншага полу, нябожчыкі, рэчы і г.д.). Суб'ект, якому належыць выказванне, тут адкрыта выступае ў якасці “іншага” героя. Такую лірыку называюць *“ролевай”*. Прыкладам ролевай лірыкі з'яўляецца верш Я. Купалы “Я – калгасніца...”, дзе пісьменнік выяўляе свае пачуцці ад імя жанчыны:

Я – калгасніца
Маладая.
Жыву весела,
Ані дбаю.

2) Паводле спосабу выяўлення пачуццяў.

Стан чалавечай свядомасці ўвасабляецца ў лірыцы рознымі спосабамі. Верш можа ўяўляць сабой спавядальны маналог, даносіць думкі непасрэдна, прама (*медытатыўная* лірыка), а можа перадаваць пачуцці ўскосна, праз адлюстраванне сітуацый, з'яў, рэчаў, якія выклікалі гэтыя перажыванні (*выяўленчая* лірыка).

Медытатыўная ўтрымлівае ў сабе эмацыянальную ці мысленчую рэфлексію і падзяляецца на

- *рэфлексійна-медытатыўную*, калі суб'ект скіраваны на свой унутраны свет, працэс уласных перажыванняў;

Паміж намі -- возера ночы,
і ў чорнай яго вадзе
пахваў я свой грэх аднойчы
і ад Бога, і ад людзей...

Чым становішся ты мне бліжай,

тое возера ўсё глыбей.
І ўжо памяць – не плыт, а крыж мой,
што урос у прадонны глей.

Паміж намі -- вакно нябыту.
Зазіраю ў яго ізноў.
І ўжо памяць – не крыж, а плыт мой,
што вяртае на выспу Сноў.

(Э. Акулін, “Паміж намі -- возера ночы...”)

- адцягнена-медытатыўную, у якой развагі лірычнага суб’екта скіраваны на знешні свет: з’явы сацыяльнага быцця, маральна-этычныя ці філасофскія праблемы.

Гэты свет – для размену манет:
Не адкрыўшы таемнасці слова,
Кожны дзень памірае паэт,
Кожны дзень нараджаецца новы.

(А. Сус, “Гэты свет – для размену манет...”)

Выяўленчая лірыка таксама мае некалькі разнавіднасцей:

- апісальная лірыка, прадмет увагі ў ёй – дэталізаваныя карціны знешняга свету (пейзаж, інтэр’ер). Даволі часта апісальным спосабам выяўлення сваіх пачуццяў паэты карыстаюцца ў пейзажных вершах, хаця праз дэскрыпцыю могуць перадавацца і перажыванні, звязаныя з каханнем, і маральна-этычныя праблемы.

Ў космах схаваліся кветы
чырвоныя,

Кветы чырвоныя,
Неапыленыя.

Хцівасць жадання іх томіць
таёмная,

Томіць таёмная,
Сіла няскромная.

Але дарэмна ў іх сокі б’юць
шпаркія,

Сокі б’юць шпаркія,
Свежыя, яркія.

Звянуць яны, тыя кветы
чырвоныя,

Кветы чырвоныя
Неапыленымі.

(М.Багдановіч “У космах схаваліся кветы чырвоныя...”).

- бессюжэтная-персанажная лірыка, дзе аб'ектам становіцца пэўная асоба. Жанрава часта выяўляецца як прысвячэнне, эпіграма, пасланне, мадрыгал і інш.

Вочы,
бы калодзежы нішчымныя,
якія высахлі ў спякоту,
ілба готыка,
рэнесанс усмешкі--
былога Храма каханья рэшткі...
Мілая, --
любі,
люблю,
любіла, --
на колькі хапіла.
На колькі магла —
забыла.
Вочы
іншыя стрэчу аднойчы.
З тваіх не піць...
Каторы жнівень
трапляе лета ў люты лівень.

(Э.Акулін, “Н...”)

- апавядальная лірыка: верш мае неразвіты сюжэт, аднак галоўнае месца адводзіцца “вобразу-перажыванню”. Часта выкарыстоўваецца алегорыя, сімволіка, фантастыка.

Вецер у полі агонь раздзімае,
Попел да неба, як слуп, уздымае,
І ўжо, здаецца, на слупе на тым
Неба стаіць, як на вогнішчы дым.
Воўк ля агню пасівелы сядзіць,
Быццам бы ідал, на поле глядзіць.
Воўк адзінокі сем дзён не засне,
Будзе маўчаць у чаканні мяне.
Толькі мне ў поле цяпер не хадзіць —
Попелу слуп там да неба стаіць.
Выйдзе з хаціны сп’янелы сусед,
Лаючы жонку і ўвесь гэты свет,
Пойдзе праз поле адзін да ваўка,
Не задрыжыць у суседа рука...
Воўк перад смерцю, як д’ябал, завые,
Пырнуць у прыску вуглі залатыя...
Будуць у хатах суседзі сядзець
І на суседа праз шыбы глядзець.

(В.Шніп, “Казка пра ваўка”)

Часам ускоснае выяўленне перажыванняў можа сустракацца ў вершах-кантамінацыях, дзе спалучаюцца элементы апісальнай і апавядальнай лірыкі:

Па арэшніку звонкі смех.
Едзем двое ў лес зімовы.
Толькі падае ціха снег,
Снег блакітны
І снег ружовы.

Сёння гэткі дзівосны дзень!
Лес кашлаты да неба вырас.
Толькі песня згубілася дзе?
Дзе падзеўся духмяны верас?

Час ад часу губляем след
І маўчым. Ды навошта

словы,
Калі падае ціха снег,
Снег блакітны
І снег ружовы.
(“Двое” Я. Янішчыц)

Амаль у кожным лірычным творы ёсць медытатыўны пачатак, псіхалагічна напружаны роздум. У апісальнай лірыцы медытацыя заключана ў падтэксце. Па гэтай прычыне лірычны род не сумяшчаецца з нейтральным тонам выказвання, як, скажам, многія эпічныя творы.

3) Паводле прыкметы зместу.

У працэсе светаспасціжэння першачарговая роля належыць складаным і шматгранным стасункам паміж асобай і быццём, якія звычайна разгортваюцца ў трох асноўных напрамках: сацыяльнае жыццё індывіда, сувязь яго з колам прыватных асоб, узаемазалежнасць чалавека і прыроды. Адпаведна гэтаму ў сучасным прыгожым пісьменстве вылучаюцца тры разнавіднасці лірыкі: *грамадзянская, інтымная, пейзажная*. Многія даследчыкі вылучаюць яшчэ адзін від лірыкі – *філасофскую*, якая адлюстроўвае рэфлексію асобы ў імкненні спасцігнуць таямніцы светабудовы, дапамагае асэнсаваць феномены часу, вечнасці, смерці, выяўляе напружаны роздум пра прызначэнне чалавека на зямлі. Нягледзячы на тое, што “ледзьве не ў кожным лірычным творы прысутнічае медытатыўны пачатак” (В. Халізеў), не ўласцівая лірыцы дыскурсіўнасць, рацыянальнасць такіх вершаў доўгі час выклікала спрэчкі сярод літаратуразнаўцаў. Неабходна зазначыць, што эскалацыя вершаў уласна філасофскага зместу ў апошнія дзесяцігоддзі мінулага стагоддзя аформілася ў інтэлектуальна-філасофскі кірунак і ў айчынным мастацтве слова, які рэпрэзентуюць М. Танк, А. Разанаў, Н. Артымовіч, Г. Булыка, Г. Дубянецкая і інш.

Хісткасць межаў паміж асобнымі відамі лірыкі пацвярджаецца наяўнасцю шматлікай колькасці вершаў змешанага, “камбінаванага” тыпу. Напрыклад, вершы Я. Купалы “Зіма”, “Зімовая ноч”, “Крым”, “Спадчына”,

дзе праз замілаванасць пейзажам выяўляюцца патрыятычныя пачуцці, аднолькава належаць грамадзянскай і пейзажнай лірыцы.

2 Іерархія пакаленняў у сучаснай паэзіі і літаратурныя суполкі к. XX ст.

Даследаванне сённяшняга літаратурнага працэсу – справа надзвычай складаная па прычыне яго зменнасці, рухомасці і неабсяжнасці. Таму пад сучаснай паэзіяй мы будзем разумець лірычныя тэксты, напісаныя ў постсавецкі перыяд. Зразумела, каб пазбегнуць аднабаковасці і ўрыўкавасці, у адносінах да старэйшага і сярэдняга пакалення пісьменнікаў актуальным будзе і вывучэнне іх творчасці савецкага часу, бо немагчыма зразумець творчую асобу без агульнага кантэксту яго дзейнасці.

Сучасную беларускую паэзію рэпрэзентуюць наступныя **пакаленні мастакоў слова**:

1 “Філаралагічнае пакаленне”, або “шасцідзясятнікі”: А. Вярцінскі (1931), Р. Барадулін (1935 – 2014), Н. Гілевіч (1931 – 2016), Г. Бураўкін (1936 – 2014), Я. Сіпакоў (1936 – 2011), Д. Бічэль (1937), А. Лойка (1931 – 2008) і інш. Гэта “дзеці вайны”, якія прыйшлі ў літаратуру ў часы хрушчоўскай адлігі, што, магчыма, дало ім магчымасць быць актуальнымі і сёння. “Філаралагічнае” – тэрмін А. Яскевіча, яны ж “пакаленне, абпаленае вайной”.

2 “Сямідзясятнікі”: А.Разанаў, Р.Баравікова, С.Законнікаў, В.Ярац, К.Камейша, У.Някляеў, Н.Мацяш і інш.

3 “Васьмідзясятнікі”, або пакаленне “тутэйшых”: А. Мінкін, М. Мятліцкі, І. Багдановіч, Л. Дранько-Майсюк, А. Сьс, А. Глобус, В. Шніп, Г. Булыка, У. Арлоў, В. Аксак, І. Бабкоў, Ю. Пацюпа і інш. Гэта творцы з агульнай ідэйнай канцэпцыяй, хаця далёка не ўсе ўваходзілі ў таварыства “Тутэйшыя”. Моцныя матывы нацыянальнага адраджэння, узнаўлення гістарычнай памяці беларускага народа, імкненне далучыць беларускую літаратуру да сусветнага кантэксту. Да іх далучаецца і пакаленне мяжы 80-х–90-х гг.: Л. Рублеўская, Э. Акулін, В. Куртаніч, Л. Раманава, Л. Сом і інш.

4 Пакаленне другой паловы 90-х гг.: В. Жыбуль, А. Хадановіч, У. Гарачка, З. Вішнёў, А. Бахарэвіч, Джэці, Г. Лабадзенка і інш. Яны часцей за ўсё далучаюць сябе да постмадэрністаў, хаця іх творчасць спалучае рысы постмадэрнізму і авангарду.

5 Маладое пакаленне – “двухтысячнікі”: М. Мартысевіч, Н. Манцэвіч, В. Кустава, Т. Нядбай, Анка Упала, А. Івашчанка, В. Рыжкоў, У. Сцебурака, В. Морт, В. Трэнас, А. Рудак і інш.

Зразумела, што ёсць наймаладое пакаленне, як правіла, да 30 гадоў. Але ў класіфікацыі ўказаны творцы, што ўжо ў пэўным сэнсе сцвердзілі сябе ў сённяшнім вербальным мастацтве.

“Гісторыю Новай літаратурнай сітуацыі найлепей можна прачытаць праз гісторыю яе самых адметных суполак”, – слухна сцвярджае В.Акудовіч.

Паказальная з’ява ў станаўленні новай культурнай сітуацыі – ўзнікненне **незалежных літаратурных аб’яднанняў**. Самыя вядомыя з іх сёння – “Тутэйшыя”, ТВЛ, “Бум-Бам-Літ”, “Шмэрцверк”. Акрамя згаданых, у другой палове 1980-х – пачатку 90-х гг. узнікае і шэраг рэгіянальных і мяцовых суполак – “Талака” (Гомель), “Сьвітанак” (Мінск), “Паходня” (Гродна), “Сакавік” (Наваполацк), “Узгор’е” (Віцебск), “Руць” (Ліда), “Маладзік” (Полацк), “Повязь” (Орша), “Пяты кут” (Слуцк), “Магілка” (Гомель), “Брама” (Наваполацк), “Майстроўня”, “Бабілён” (Мінск) і інш.

“Тутэйшыя” (к. 1986 – 1990, каля 120 літаратараў).

Назву прыдумаў С. Дубавец, мяркуюць, пад уплывам нашумеўшай пастаноўкі раней забароненай п’есы Я.Купалы ў Мінску. Колькасць – вельмі прыблізная: самі ўдзельнікі называлі лічбы 60 і 80 чалавек (рэальна ў літаратуры засталіся 25–30 чалавек). Акрамя таго, многія творцы, якіх называлі заснавальнікі аб’яднання, не лічылі сябе “тутэйшымі”, і, наадварот, іншыя, неназваныя, дэкларавалі сваю прыналежнасць да дзейнасці суполкі. Таму больш карэктным будзе гаварыць пра пакаленне “тутэйшых” (назавем толькі паэтаў): А. Сус, А. Глобус, М. Шайбак, Л. Рублеўская, В. Куртаніч, Л. Сільнова, А. Мінкін, А. Бадак, І. Бабкоў і інш. “Тутэйшыя” рэалізавалі сваю дзейнасць у двух парытэтных накірунках: літаратурным (імкнуліся стварыць рэвалюцыю ў мастацтве, як калісь “маладнякоўцы”, “у рожкі са старымі”) і грамадска-палітычным. Іх творчасць вызначаюць рамантычная адраджэнская ідэя, культ незалежнай еўрапейскай Беларусі, стварэнне прынцыпова новай і сапраўды нацыянальнай літаратуры, маскульт. Увялі новыя тэмы (гарадскую, гістарычную, эратычную), новыя жанры (хоку), новую лексіку. Адной з істотных прычын эклектычнасці аб’яднання В. Акудовіч лічыць тое, што ў шэрагі яго сяброў сабраліся шмат патэнцыйна роўнавялікіх і роўнаамбітных лідэраў, ніхто з якіх не хацеў падначальвацца іншаму. Вось чаму ўстаноўчы з’езд “Тутэйшых” быў іх першай і апошняй агульнай сустрэчай.

Таварыства вольных літаратараў, або ТВЛ (1993–1998) рэпрэзентавалі А. Аркуш (нефармальны лідар), Ю. Гумянюк, І. Сідарук, Ю. Пацюпа, Л. Сом, Л. Сільнова, С. Мінскевіч, А. Туровіч, Л. Вольскі і інш. У сваіх поглядах таварыства мала адрознівалася ад папярэднікаў, спавядала культ незалежнай еўрапейскай Беларусі, толькі сродкі абіраліся іншыя. Характэрна імкненне ствараць інтэлектуальную, альтэрнатыўную, элітарную літаратуру (бо патэнцыйны беларускамоўны чытач, як правіла, інтэлектуал), тэндэнцыя да дэцэнтрацыі, рэгіяналізацыі літаратурнага працэсу, упершыню шырока выкарыстоўваюць інтэрнэт-рэсурсы. Першыя ролі ў таварыстве адыгрывалі палачане і гарадзенцы. Гэта быў, па словах В. Акудовіча, своеасаблівы “бунт правінцыі супраць сталіцы”. У адрозненне ад “Тутэйшых”, грамадска-палітычная дзейнасць ТВЛ ніколі не засланяла літаратурнай.

“**Бум-Бам-Літ**” (1995) – Зм. Вішнёў, А. Бахарэвіч, А. Туровіч, В. Жыбуль, Ус. Гарачка, С. Мінскевіч і інш.) – творцы авангардна-постмадэрнісцкага кірунку. Задача – стварыць “бум” у літаратуры. Адпаведна асноўныя сродкі – эпатаж, правакацыя, іронія. У 1999 г. адбыўся

раскол “Бум-Бам-Літа”, і некалькі яго былых сяброў заснавалі новую суполку “Шмэрцверк” (*Schmerzwerk*) – “Завод па вытворчасці болю”.

3 Спецыфічныя рысы і стылістычныя тэндэнцыі сучаснай беларускай лірыкі

Мадэрнізацыя свядомасці ў постсавецкай культурнай прасторы ў многім абумоўліваецца катэгарычным адмаўленнем мастакамі слова ідэалагічнай рыторыкі, псеўдаграмадзянскасці, дагматыкі савецкага часу. На сучасным этапе ў прыгожым пісьменстве магістральная роля належыць сцвярджанню вечных, агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей. “Афіцыйнае” вяртанне ў сферу мастацтва і жыцця паняццяў *вера, Бог* адбілася ў паэзіі пашырэннем *рэлігійных і хрысціянска-філасофскіх матываў*, якія займаюць важнае месца ў творчасці Р. Барадуліна, В. Шніпа, С. Законнікава, Г. Тварановіч, В. Аксак, Т. Бондар і інш. Акрамя біблейскіх сюжэтаў і вобразаў, паэты паслядоўна звяртаюцца да антычнай міфалогіі, а таксама выкарыстоўваюць багаты вопыт *народнай міфасвядомасці*, тым самым далучаючыся да першакрыніц, асноў беларускай духоўнасці. Паказальнай у гэтым сэнсе з’яўляецца творчасць Р. Барадуліна, А. Сыса, А. Мінкіна, М. Скоблы і інш. З імкненнем да захавання нацыянальнай памяці звязана і цікавасць сучасных аўтараў (Н. Гілевіча, А. Разанава, Я. Сіпакова, Л. Рублеўскай, Н. Мацяш, І. Багдановіч і інш.) да *гістарычнай тэматыкі*. Пры гэтым шматаспектнасць яе ўвасаблення – ад рамантызацыі далёкага мінулага да рэалістычнага паказу падзей і постацей даўніны – сведчыць пра пераасэнсаванне вобразаў нашых славурых продкаў і разбурэнне ранейшых стэрэатыпаў у асвятленні гістарычных калізій.

Пошук нацыянальнай ідэі і адраджэнне самасвядомасці беларусаў характарызуюць *патрыятычна-публіцыстычную паэтычную плынь*, што набыла асаблівую папулярнасць у 90-я гг. Яе рэпрэзентуюць Н. Гілевіч, Г. Бураўкін, А. Сыс, В. Куртаніч, В. Шніп, Л. Рублеўская, С. Сокалаў-Воюш і інш. Публіцыстычнасць стылю ўласціва і вершам з *экалагічнымі матывамі*, пашырэнне якіх дэтэрмінавана пагрозлівым дысанансам сучаснага чалавека і прыроды, парушэннем гармоніі паміж бія- і наасферай (Р. Барадулін, Ю. Свірка, А. Пісьмянкоў, А. Сыс, Э. Акулін і інш.), а таксама творах *чарнобыльскай тэматыкі*, з’яўленне якіх стала балючым водгукам на трагедыю нацыянальнага маштабу (М. Мятліцкі, Р. Барадулін, А. Вялюгін, С. Законнікаў, У. Някляеў і інш.).

Атрыбутыўнай адзнакай сённяшняй лірыкі выступае адлюстраванне гарадскіх рэалій як натуральнага, а не варожага асяродку чалавечага існавання. *Урбаністычная тэматыка* стала неад’емнай часткай паэтычнага свету Г. Булыка, Л. Дранько-Майсюка, А. Глобуса, Л. Рублеўскай, І. Багдановіч і інш. Разам з тым традыцыйныя для беларускай традыцыі вершапісання *тэмы вёскі* і настальгіі па ёй, жывапісання прыроды і

ўвасаблення прыгажосці родных краявідаў, жахаў і наступстваў *вайны* (прычым як Вялікай айчыннай, так і вайны ў Афганістане), *кахання* і інтымных перажыванняў асобы, якія знаходзяць сваё ўвасабленне ў лірыцы ледзве не кожнага аўтара, займаюць трывалыя пазіцыі і ў сучаснай паэзіі.

Як бачым, беларуская паэзія сёння – з’ява шматаблічная і неаднародная. У сваёй кнізе “Ад даўніны да сучаснасці” У. Гніламёдаў вылучае шэсць асноўных мастацка-стылёвых плыней ў сучаснай лірыцы – лірыка-апавядальную, рамантычную, публіцыстычную, мастацка-сінкрэтычную, філасофска-аналітычную, універсальна-інтэлектуальную – і адзначае іх кантактнасць, дыфузію, узаемапранікальнасць. Тым не менш у агульным выглядзе можна сфармуляваць дамінанты развіцця беларускай лірыкі на сучасным этапе. Гэта:

- узмацненне асобнага пачатку, суб’ектыўна-выяўленага фактару;
- дэкананізацыя традыцыйных форм, эстэтычная арыгінальнасць (жанрава-эстэтычны сінкрэтызм, сінтэз паэзіі і прозы, вынаходніцтва новых фармальна адзінак, эсэізацыя паэзіі), што значна ўскладняе вызначэнне жанравай прыроды твора;
- арыентацыя на сусветныя культурныя традыцыі, і ў прыватнасці, еўрапейскі мадэрнізм і постмадэрнізм, што спрыяе актывізацыі класічных еўрапейскіх і ўсходніх форм лірыкі;
- інтэлектуалізацыя і філасафічнасць; шырокае выкарыстанне форм мастацкай умоўнасці (прытчы, парабалы і інш.)
- шматтэмнасць, якая часта праяўляецца ў межах аднаго верша;
- цяга да мініяцюрных, лаканічных форм верша, адсутнасць буйных вершаваных форм (рэдкае выключэнне – раман у вершах Н. Гілевіча “Лодачкі”);
- трагедыйна-драматычнае светаадчуванне, уласцівае “памежнаму чалавеку”;
- полістылістычнасць (спалучэнне ў паэзіі канкрэтнага аўтара прыёмаў розных мастацкіх стылей – рэалізму, неарамантызму, імпрэсіянізму, сімвалізму, постмадэрнізму, экзістэнцыялізму і інш.).

Неабходна зазначыць, што даследаванне сучаснага літаратурнага працэсу ўскладняецца яго зменнасцю, рухомасцю і адкрытасцю для засваення набыткаў сусветнага вербальнага дыскурсу.